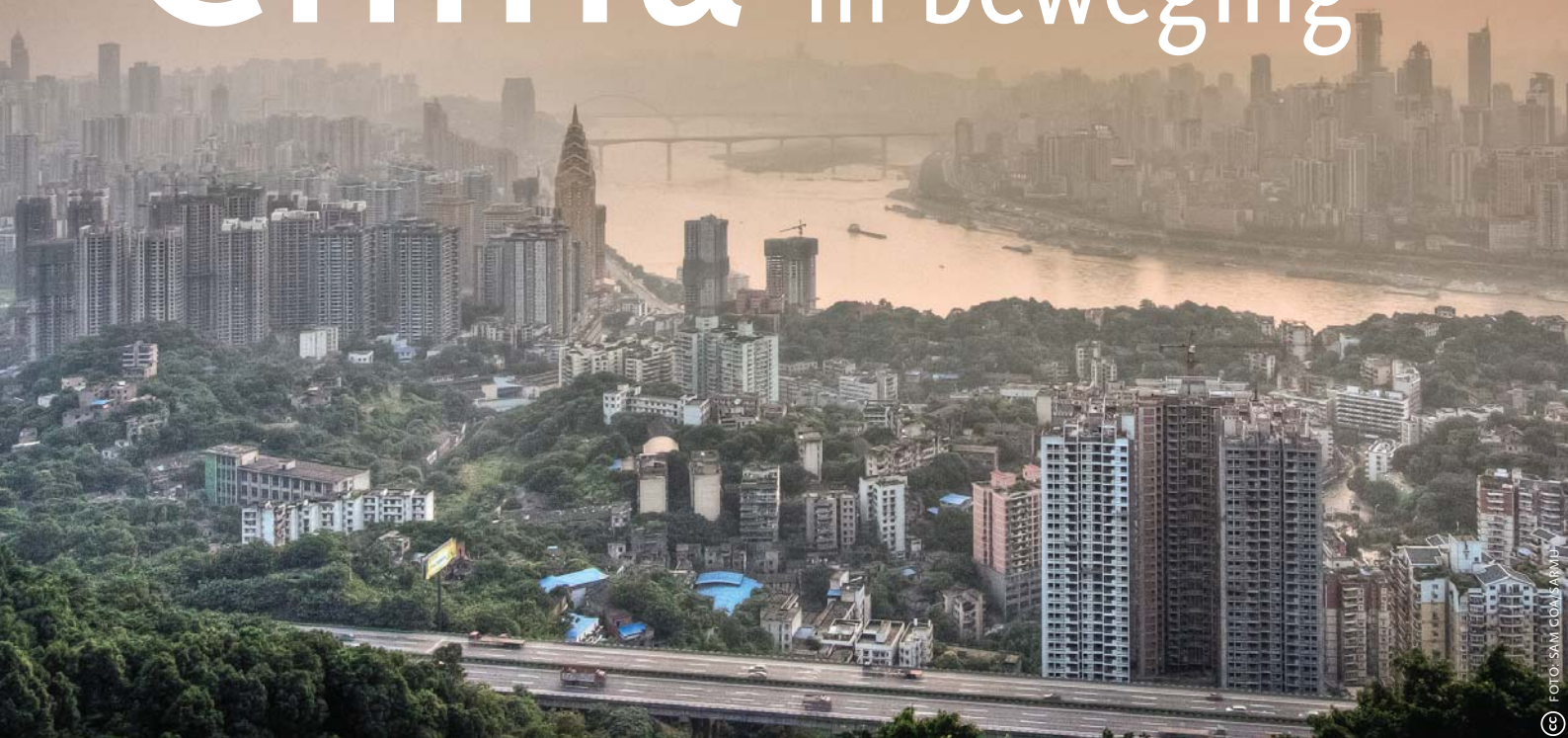

China in beweging

China is de tweede grootste economie ter wereld, na de Verenigde Staten. Het heeft de afgelopen decennia een eigen pad gevolgd, geworteld in de geschiedenis en het specifieke normen- en waardenstelsel van politiek en samenleving. Met andere accenten in het ontwikkelingsmodel en -patroon probeert China sinds kort scheefgroei tegen te gaan en het economische succes te bestendigen. De nagestreefde harmonieuze samenleving laat echter nog even op zich wachten.

De snelle economische transformatie van China in de afgelopen decennia oogst wereldwijd bewondering. Dat geldt niet voor het politieke en maatschappelijke bestel waarin de transformatie heeft plaatsgevonden. De Chinese Communistische Partij (CCP) reageert stevast op kritische geluiden met een bevestiging dat er inder-

daad problemen zijn, dat er al veel bereikt is op het vlak van welvaart, onderwijs enzovoorts, maar dat er nog een weg te gaan is en dat men zich inspant voor verbetering. Hier manifesteert zich niet alleen een tegenstelling tussen een westerse zienswijze en het eigen Chinese perspectief. Het maakt ook duidelijk dat China vooralsnog geen even-

beeld wordt van westerse maatschappijen. Zoals Jan van der Putten in *Verbijsterend China. Wereldmacht van een andere soort* stelt: 'aan een perenboom groeien nu eenmaal geen appels'. China huldigt de mening dat de perenboom beter groeit (zie de reactie van China op de Amerikaanse schulden crisis en de Europese schulden- en eurocrisis) en dat de burger eerder goede peren dan appels verwacht. Van der Putten beschrijft wat goede peren zijn: meedelen in de groeiende welvaart, gelijke kansen, een rechtvaardige behandeling door de autoriteiten, openheid, gevoeligheid van autoriteiten voor de visie van burgers, transparant bestuur door partijleiders en politieke organen op lokaal niveau. Volgens de principes van het confucianisme – officieel sinds eind jaren 70 weer leidend voor de CCP – is het verschaffen van goede peren ook het axioma voor het handelen van

de Staat. In het denken van de burger is de mate waarin de Staat zich van deze taak kwijt, de maat der dingen.

Scheefgroei

In de overgang naar de markteconomie en de vervanging van ideologie door pragmatisme werden de principes van het confucianisme echter naar de achtergrond geschoven ten gunste van een op specifieke gebieden en groepen (de elite) gerichte groei. De ingrediënten van het ontwikkelingsmodel waren: industriële export door particuliere bedrijven binnen een markteconomie, gebruikmakend van lage lonen; een blijvend groot belang van staatsondernemingen in sleutelsectoren; liberalisering en privatisering binnen een vergaande regionale/lokale autonomie; verwevenheid van Partij, Staat en ondernemerschap; en omvangrijke overheidsinvesteringen in vooral infrastructuur en onderwijs. Het model bracht groei, maar van een eerlijke verdeling van de vruchten van de groei, en duurzaamheid was geen sprake. Aan de CCP-elite gelieerde groepen konden zich ruimschoots verrijken door leidende posities binnen staatsbedrijven in strategische sectoren en door corruptie en machtsmisbruik van lokale partijkaders en autoriteiten. Bovendien was er sprake van toenemende wild- en scheefgroei, toenemende geografische en sociaal-economische ongelijkheden, wet-eloosheid en rechteloosheid, gebrekkige institutionele middelen voor de burger om op te komen voor zijn belangen en rechten, mensonterende arbeidspraktijken en marginalisering van grote groepen in de maatschappij en economie (boeren, lage-inkomensmigranten in de stad). Deze lange lijst is gemakkelijk uit te breiden. Denk aan de milieuproblemen die samengaan met ongebreidelde groei, en de verdeling van beschikbare hulpbronnen.

Kentering

Sinds het begin van het vorig decennium lijkt er sprake van een kentering in het beleid. President Hu Jintao en premier Wen Jiabao hebben de 'harmonieuze ontwikkeling' uitgeroepen tot het hoogste streven van hun regeerperiode. Ideologisch is het te zien in een herleving van het confucianisme om de wortels van de perenboom te behoeden voor verdere verrotting. Met, nog altijd, het voor de Staat kenmerkende pragmatisme zijn

De overgang naar de markteconomie dwarde het confucianisme naar de achtergrond

programma's in gang gezet om een meer evenwichtige en duurzame ontwikkeling te bewerkstelligen.

Dat kreeg allereerst vorm in het Nieuwe Socialistische Platteland. Een belastinghervorming, een nieuw stelsel van subsidies,

toegang tot leningen, betere voorzieningen en garantieprijszorg voor landbouwproducten moesten de welvaart van de boerenbevolking verbeteren. In het 11^e Vijfjarenplan (2006-2010) zijn hervormingen doorgevoerd. In 2008 werd de overdracht van gebruiksrechten van landbouwgrond gelegaliseerd om zo de bedrijfsomvang, investeringen en productiviteit te verhogen.

Het Nieuwe Socialistische Platteland draagt bij aan een derde, voor de toekomst cruciale, pijler van groei, namelijk binnenlandse koopkracht en consumptie. In het 12^e

Pylonen van een HSL-spoorverbinding naar Xining, hoofdstad van de provincie Qinghai.

speelde al een belangrijke rol in het industrialisatieprogramma van Mao in de tweede helft van de jaren 50 en de jaren 60. Aangezet door het sinds 1999 gehanteerde regionaal-economische beleid (gericht op West-, Centraal en Noordoost-China) en het toenemend belang van de binnenlandse markt verplaatst de productie van auto's en motorfietsen, huishoudelijke apparaten en andere consumptiegoederen, en ook *hightech* industrieën zoals ICT, elektronica, optica en media zich naar het binnenland.

Dat is inmiddels opengelegd door een uitgebreid netwerk van snelwegen, hogesnelheidslijnen, luchthavens en goed geoutilleerde bedrijventerreinen. De kustprovincies worden steeds onaantrekkelijker door een toenemend arbeidstekort en stijgende lonen, terwijl in het binnenland volop arbeidskrachten beschikbaar zijn tegen lagere kosten. Buitenlandse bedrijven volgen nu massaal lokale (semi-)staatsondernemingen en particuliere exportbedrijven die eerder deel uitmaakten van industrieclusters in de kustprovincies en landinwaarts verhuisden. Zo heeft Dell in navolging van Intel recentelijk

Vijffarenplan (2011-2016) is deze pijler voor het eerst geformaliseerd, na veel aandacht voor consumptie in het stimuleringspakket van 400 miljard euro waarmee China in 2008-2009 de negatieve gevolgen van de mondiale economische crisis trachtte op te vangen.

Het land wil de groei niet langer baseren op de export van industriële producten vervaardigd door goedkope arbeidskrachten. Dit belemmert het streven naar een harmonieuze samenleving. China geeft nog altijd weinig gehoor aan de internationale roep, vooral vanuit de VS, om opwaardering van de Chinese yuan. Maar het houdt niet langer strikt vast aan lage lonen en dubieuze arbeidsomstandigheden als belangrijkste bron van internationale concurrentiekracht voor industriële export. De arbeidersonrust die de afgelopen twee jaar op meerdere plaatsen uitbrak in de exportindustrie resulteerde uiteindelijk in aanzienlijke loonstijgingen en verbeterde arbeidsomstandigheden. De onrust tekent het veranderde arbeidsklimaat in de kustprovincies na de *slump* van 2008/2009. Veel migrantenarbeiders die in de golf van fabriekssluitingen hun baan verloren, zijn teruggekeerd naar hun oorspronkelijke woonplaats en van plan daar te blijven.

Spreiding

In samenhang hiermee voltrekken zich belangrijke geografische verschuivingen in de industriële groei. De kustprovincies zijn niet langer de enige motor. Het centrale deel van het land is nu in opkomst. Dit deel van China

Het binnenland van China wordt opengelegd met snelwegen, spoorlijnen, tunnels en bruggen

Het tweeduizend jaar oude Oeigoerse centrum van Kashgar wordt gesloopt – volgens de overheid omdat de huizen niet aardbevingbestendig zijn. Op de achtergrond rukt de Han-Chinese stad op.

Dankzij de olie- en gaswinning in de Taklamakanwoestijn is Korla uitgegroeid tot het 'Houston' van China.

omvangrijke nieuwe assemblagefaciliteiten gecreëerd in Chengdu (provincie Sichuan). Op termijn zal Dell ook haar productie-faciliteiten uit de kustprovincies hierheen verplaatsen. De elektronische industrie in Chengdu is ondertussen even omvangrijk als die in Dongguan, in de delta van de Parelrivier.

De, nu nog, tweede en derde ordesteden (zie pag. 25, kader Rangorde Chinese steden) in het centrale, westelijk en noordoostelijke deel van China worden steeds belangrijker. Naast Chengdu behoren hiertoe Chongqing, Wuhan, Xi'an, Changsha, Lanzhou, Dalian en Shenyang. Elk kent zijn eigen specialisatie. Zo groeit Chengdu in snel tempo uit tot een nieuw centrum van de elektronische en ICT-industrie. Wuhan is bezig de zware industrie te vervuilen voor hightech optische industrie. Chongqing is een belangrijk centrum van de Chinese auto- en motorfietsenindustrie en Changsha heeft al een naam opgebouwd in de media- en animatie-industrie. Dit versterkt de verstedelijking en stedengroei in China als geheel en Centraal China in het bijzonder. Het zijn nieuwe magneten voor binnenlandse migratie. De steden zelf breiden niet alleen in rap tempo uit, ze ondergaan een even sterke metamorfose als eerder de kuststeden.

Verre Westen

Ook het Verre Westen ontwikkelt zich snel. Wie vanuit Lanzhou de oude Zijderoute volgt die Centraal en Oost-China verbond met Centraal Azië, staat versteld van de nieuwe infrastructuur – aanwezig of in aanleg –

die dit eens ontoegankelijke en onherbergzame deel van China openlegt voor een snel groeiend verkeer van goederen, mensen en kapitaal. Colonnas van vrachtauto's en goederentreinen doorkruisen het gebied over pas aangelegde snelwegen en spoorlijnen. Reizigers kunnen binnenkort over een hogesnelheidslijn van Xi'an naar Urumqi reizen. Door een pijpleiding stroomt gas uit Xinjiang naar het oosten van China. Langs de Chinese Muur en op strategische punten van de voormalige Zijderoute vormen gsm-masten nieuwe bakens in een dicht netwerk. Dankzij de olie- en gaswinning in de Taklamakanwoestijn is Korla uitgegroeid tot het 'Houston' van China. De oasesteden verliezen in rap tempo hun traditionele karakter en overal verrijzen nieuwe blokkendozen in het stedelijk landschap. Het oude Oeigoerse centrum van Kashgar is inmiddels geheel omsloten door een Han-Chinese stad. Grote delen van de oude kern vallen ten prooi aan 'stadsvernieuwing': rigoureuze sloop en vervanging door non-descripte nieuwbouw. Dat hiermee historisch erfgoed en een traditionele woonvorm verloren gaan, maakt de Han-Chinese stadsplanners niet uit. Kashgar is in het kader

Veel vooraanstaande buitenlandse bedrijven verplaatsen hun innovatie-activiteiten naar China

van het *Develop the West*-beleid onlangs uitgeroepen tot *Special Economic Zone*.

Lange tijd betiteld als het 'andere', on-Chinese China raakt het Verre Westen (Xinjiang voorop) in snel tempo gesinificeerd. Dit heeft grote gevolgen voor de lokale economie, de sociaal-economische verhoudingen tussen de traditionele Oeigoerse bewoners en nieuwe Han-Chinese vestigers, en de relatie tussen Beijing en het Verre Westen. Dat de verhoudingen nog steeds gespannen zijn, blijkt uit de regelmatig terugkerende schermutselingen en rellen.

Innovatie en internationalisering

China beweegt ook op andere fronten. Gaandeweg neemt Beijing geen genoegen meer met een functie als 'assemblagehal van de wereld'. 'Made in China' en 'Made by China' zijn te beperkt. 'Designed in' en 'by China' zijn nu het streven. Tot nu toe is China geen grote innovatiekracht toegedicht omdat onder meer de cultuur en het onderwijssysteem creatief denken niet stimuleren. Het land is echter serieus begonnen aan een inhaalmanoeuvre en kan over niet al te lange tijd – gezien de investeringen in onderzoek en ontwikkeling, en het kweken van *human capital* – een serieuze bedreiging gaan vormen voor westerse kenniseconomieën. Nu al verplaatsen veel vooraanstaande buitenlandse bedrijven innovatieactiviteiten naar China. Dit levert China een geweldig leereffect op waarvan de eigen bedrijven in sleutelsectoren vervolgens profiteren. Aan buitenlandse bedrijven worden nieuwe eisen gesteld.

Chengdu in de provincie Sichuan is inmiddels een belangrijk centrum voor de elektronische industrie. De Chengdu HighTech Zone, opgezet in 1988, huisvest nu 16.000 bedrijven, waaronder ook veel buitenlandse.

waar hoogopgeleiden huisvesting met elkaar delen onder omstandigheden die niet veel beter zijn dan die van lage-inkomensgroepen.

De robuuste groei van China heeft een tweede pijler gekend, namelijk overheids- en particuliere investeringen in infrastructuur, kantoorgebouwen en woningbouw. In steden over het hele land zijn appartementgebouwen als paddestoelen uit de grond geschoten. Toch is voor menig aspirant-woningbezitter uit de middenklasse de gewenste nieuwbouw-woning verder weg dan ooit. Speculatie heeft geleid tot prijsopdrijving. Tegelijkertijd is overal leegstand zichtbaar doordat appartementen een gewild investeringsobject zijn voor de rijkere. Recente overheidsmaatregelen hebben de vrees voor het barsten van de groeiende *bubble* op de vastgoedmarkt enigszins weggenomen, maar het probleem van de torenhoge huizenprijzen is niet minder geworden. In combinatie met hogere voedselprijzen is het een bron van sociale instabiliteit. Groei van consumptie en harmonieuze ontwikkeling worden er zeker niet door bevorderd.

Hetzelfde geldt voor de 'integratie' sinds eind jaren 90 van China's randgebieden en de niet Han-Chinese groepen die hier geconcentreerd zijn, in het grotere China. Het Zuidwesten en Verre Westen zijn weliswaar volop in beweging, maar de sinificatie die gepaard is aan de economische integratie wordt bepaald niet omarmd door de oorspronkelijke bevolking. Die voelt zich steeds meer gedegradeerd tot minderheid in eigen gebied. Regelmatig laaien etnische onlusten op, zoals in Xinjiang.

Niettegenstaande de nog altijd brede acceptatie van de CCP en de éénpartijstaat verheft de burger vaker de stem tegen misstanden en wordt die stem ook publiekelijk gehoord. Internet – met eigen versies van sociale media en blogs – blijkt een machtig wapen in de hand van burgers waartegen het systeem van beknotting, controle en censuur lang niet altijd meer is opgewassen. Dit dwingt de autoriteiten tot luisteren en toegeven. Ook in dit opzicht is China volop in beweging. •

Bronnen:
zie www.geografie.nl

Bedrijven die over voor China aantrekkelijke technologie beschikken, worden geacht met Chinese bedrijven samen te werken en moderne technologie over te dragen, op straffe van intrekking van investeringssubsidies. Buitenlandse bedrijven worden steeds vaker geconfronteerd met eenzijdige opzegging van de samenwerking als de technologie eenmaal overgedragen is, of met plotselinge uitsluiting bij technologieprojecten.

Toegang tot technologie voor sleutelsectoren, passend in de opbouw van een innovatieve economie, is ook een belangrijke drijfveer achter de Chinese overnames (of pogingen daartoe) van Europese of Amerikaanse ondernemingen in interessante (technologie)sectoren. Sommigen zien daarin nieuwe kansen voor westerse bedrijven en economieën, anderen beschouwen het vooral als een dreiging. Dezelfde tegengestelde visies zijn er ook over het steeds mondiale opereren van China om haar honger naar energie, grondstoffen en voedsel te stillen. Neem het debat over China in Afrika. Velen betwijfelen of China een harmonieuze ontwikkeling op wereldschaal nastreeft of daaraan bijdraagt. De economische relaties van China met de andere BRIC's zijn sterk geïntensiveerd. Maar deze landen laten zich regelmatig kritisch uit over de rol van China. Een voorbeeld is Brazilië (zie de bijdrage van Van Lindert op pag. 13).

Tekortkomingen

China's huidige leiding heeft de harmonieuze ontwikkeling buiten de eerdere kerngebieden hoog in het vaandel staan, maar slaagt ze daar

In 2025 zullen bijna 1 miljard Chinezen in de stad wonen

ook in? Ondanks de vooruitgang is in meer afgelegen plattelandsgebieden de levensstandaard maar mondjesmaat toegenomen. Het gemiddelde inkomensverschil tussen stad en platteland neemt nog steeds toe. Spanningen zijn er ook door de constante dreiging van landroof en het gevoel van rechteloosheid dat daarmee samenhangt. De aantrekkingskracht van de stad is onverminderd groot, vooral onder de jongere generaties. Het voedt de urbanisatie en stedengroei. Een recent rapport van McKinsey voorspelt dat in 2025 bijna 1 miljard Chinezen stedeling zullen zijn. Het aantal steden, ook metro- en megapolen, zal nog fors toenemen. Duurzaamheid en leefbaarheid zijn in het geding.

Een toenemende bron van spanningen is de gebrekkige integratie van lage-inkomensmigranten in de stad. Hervorming van het *Hukou*-systeem (huishoudensregistratie, zie *Geografie* september 2011) is tot nu toe ontoereikend geweest. Het belemmert velen de toegang tot goede huisvesting en voorzieningen, tot betere banen op de stedelijke arbeidsmarkt, en dus sociale mobiliteit. Dat geldt ook voor goed (academisch) opgeleide jongeren die niet lokaal geboren zijn. Bekend zijn de 'mierenkolonies' in de grotere steden,